

Tweede Kamerfractie CDA en
Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Vereniging Nederland

Het betrokken alternatief
voor de BV Nederland

Voorwoord

Mijn vader was een echt verenigingsmens. Hij kwam thuis van het werk, we aten samen, dan ging hij een dutje doen op de bank en vervolgens weer op pad. Naar Jong Nederland, de Kindervakantieweek, het Dorpshuis of de Kiencommissie. Er was iedere avond wel iets te doen voor de gemeenschap.

Vooraf de kinderen van ons dorp waren belangrijk: ‘van onze kiendjes blijven ze af’. En zelfs toen hij al heel ziek was, kwam de wethouder aan huis en had hij een gesprek bij ons pap aan bed over de kortingen op subsidies die eraan zaten te komen. ‘Je jat van onze kiendjes’ zei hij. Strijdbaar tot het einde. Niet voor zichzelf, maar voor de samenleving.

Met deze opvoeding rol je vanzelf ook in het verenigingsleven. Jarenlang zat ik in besturen, gaf ik handbaltrainingen en coachte ik mijn teams. Van dichtbij zag ik de strijd tegen onzinnige regelgeving. Tegen een overheid die zich niet kon verplaatsen in vraagstukken van vrijwilligers. Tegen banken die banger waren voor een berisping van de AFM dan voor de ontwrichting van de samenleving. Verenigingsbesturen hebben geen andere keuze dan zoveel mogelijk aan alle regels te voldoen. Vaak is dat zonde van de tijd.

Het belang van vrijwilligers en verenigingen gaat nog veel verder. Het gaat om onze democratie als middel om met elkaar samen te leven. De democratie is niet klaar als we eens in de vier jaar onze politici kiezen. Het kloppend hart van onze democratie is ons maatschappelijk middenveld: de duizenden en duizenden mensen die zich organiseren in netwerken, coöperaties, stichtingen en verenigingen. Die de verbinding zijn én de buffer tussen burgers en overheid.

De vereniging is het beste voorbeeld en een oefenplaats voor een gezonde democratie. Verenigingen zijn mini-democratieën, waar de leden het laatste woord hebben, en bestuurders dienstbaar zijn uit verantwoordelijkheid. Toch weten we dat het maatschappelijk middenveld, ons rijke verenigingsleven en de talloze vrijwilligers steeds meer onder druk staan. Daarom is mijn stelling dat wij voor een goedwerkende democratie, voor een gezonde tegenmacht, de samenleving en ons maatschappelijk middenveld weer voorop moeten zetten. Samenleven doen we niet voor de overheid, niet op de markt, maar in de gemeenschap van mensen om ons heen.

In die gemeenschap heeft iedereen een bijdrage te leveren. Iedereen heeft een taak. Als we dat willen, en het CDA vindt dat heel belangrijk, dan moeten we dat ook mogelijk maken! Waarom moet de voorzitter van een vereniging haast een universitaire opleiding hebben om zijn rol te kunnen vervullen? Op de btw-afracht voor verenigingen kun je bijna afstuderen, zo ingewikkeld

is dat. Ook de Belastingdienst en banken zien verenigingen steeds meer als bedrijf, kennen onvoldoende het specifieke karakter van verenigingen en handelen daar in het toezicht ook naar. Dat is onzinnig en onnodig als je weet dat verenigingen voor meer dan 70% betaald worden uit de contributies van de leden. Tel daarbij de ellende van UBO-registraties, AVG-regels of oneindige subsidieaanvragen nog eens bovenop en vraag je dan af waarom verenigingen steeds meer moeite hebben om vrijwilligers of bestuurders te vinden.

In de ogen van het CDA ziet de overheid de gevolgen van algemeen beleid voor verenigingen te veel als ‘een beetje bijkomende schade’ om een hoger doel te halen. Bij het vaststellen van wetten en regels worden het maatschappelijk middenveld en onze verenigingen niet eens meegenomen in de uitvoeringstoetsen. Dit belemmert en bedreigt onze verenigingen en ons maatschappelijk middenveld en daarmee onze democratie.

Het kloppend hart van onze democratie is ons maatschappelijk middenveld: de mensen die zich organiseren in netwerken, coöperaties, stichtingen en verenigingen

Maar denk hierbij ook aan de duizenden ongeorganiseerde vrijwilligers. De dames die iedere maandagmiddag de lunch in het dorps huis verzorgen voor 25 ouderen. De buurman die op zaterdag tuintjes in de buurt bijhoudt voor mensen die dat zelf niet meer zo goed kunnen. Of al die mensen die in hun vrije tijd op pad gaan om te collecteren voor het goede doel. Ook dat is ons geweldige maatschappelijk middenveld. Ook dat is samenleven in de geest van ‘minder ik, meer wij’.

Als ik op straat aan mensen vraag of ze vrijwilligers, verenigingen en een sterk maatschappelijk middenveld belangrijk vinden zegt iedereen: “Ja natuurlijk Inge, ze zijn het cement van onze samenleving.” Dat weet iedereen, maar in de Tweede Kamer wordt er bijna nooit over gesproken. We debatteren wel over demonstraties van 150 man die zich niet kunnen gedragen, maar praten bijna nooit over de 10.000 vrijwilligers die op datzelfde moment belangeloos bijdragen aan een mooier Nederland.

Dat moet anders. Dáár willen we met elkaar verandering in brengen. Met al deze vrijwilligers en verenigingen als onze ogen en oren, met onze CDA-

raadsleden en bestuurders en met alle collega's in de Kamer die vrijwilligers en verenigingen een warm hart toedragen. Niet om meer wetten en regels te maken, maar juist om ruimte te maken. Ruimte voor elkaar. Voor minder ik, meer wij!

Deze notitie is nog maar een eerste stap. Ik weet, notities veranderen Nederland niet. Acties wel! Daarom is deze notitie - met een eerste lijst concrete acties die we oppakken - nog maar het begin. We gebruiken de komende maanden om de lijst met acties uit te breiden als opdracht aan onszelf om te werken aan een samenleving waarbij initiatief van onderop weer echt gewaardeerd wordt. Niet alleen in mooie woorden, maar vooral in daden!

Inge van Dijk

Lid van de CDA-fractie van de Tweede Kamer

Inleiding

Stel je eens voor dat we in onze samenleving geen verenigingen hadden. Dan hadden we geen voetbal op zaterdag, geen kaartclub, geen fanfare, geen buurtvereniging, maar ook geen pechhulp langs de weg, geen Natuurmonumenten of vakbonden. Als verenigingen niet bestonden, zou iedereen altijd alles in zijn eentje moeten doen, terwijl het samen veel makkelijker en vaak ook leuker is. Als verenigingen niet bestonden, zouden we vandaag nog de eerste oprichten.

Daarom vinden CDA'ers verenigingen zo belangrijk. Het is de kracht van onderop. Het is 'minder ik, meer wij' in de praktijk. In deze fractievisie lichten we het belang van deze kracht toe, maar komen we ook met voorstellen hoe we de problemen waar verenigingen tegenaan lopen willen aanpakken. Zodat verenigingen, vrijwilligers en andere maatschappelijk initiatieven weer de plek, erkenning en waardering krijgen die zij verdienen.

De kern van het christendemocratisch denken is dat je pas écht mens bent in je relatie met anderen. Die relaties heb je thuis, in je familie, op je werk en met vrienden. Maar ook verenigingen en coöperaties spelen daarin een belangrijke rol. Het zit in het woord zelf: verenigingen verbinden mensen en in coöperaties werken mensen samen. Het gaat om saamhorigheid, solidariteit, verantwoordelijkheid, respect en vertrouwen.

Toch staan verenigingen steeds vaker onder druk. Ze hebben te maken met dalende ledenaantallen, toenemende verantwoordelijkheden voor bestuurders en een wirwar aan regels. De gevolgen van overheidsbeleid voor verenigingen worden vaak gezien als *collateral damage*, bijkomstige schade, terwijl ze voor veel verenigingen funest zijn. Een ander probleem is dat we nieuwe vormen van verenigingen en maatschappelijk initiatief vaak onvoldoende herkennen, ondersteunen en faciliteren. We mogen die diversiteit nog veel meer waarderen.

In de praktijk van alledag zien we dat de overheid verenigingen en bedrijven vaak over één kam scheert. Dat is oliedom, doodzonde en onterecht. Verenigingen zijn geen ondernemingen die winst willen maken. Het zijn mensen die zich vrijwillig en vaak onbetaald inzetten voor elkaar; voor hun sport, vak, hobby of ander maatschappelijk doel. De enige winst die ze maken is 100% maatschappelijke winst. In onze Gezinsvisie lieten we zien dat verenigingen ook een belangrijke sociale basis vormen voor kinderen en gezinnen. Verenigingen bouwen mee aan een sterke samenleving, waar mensen zich thuis voelen.

We zijn trots op onze verenigingen, stichtingen, netwerken en coöperaties en dragen deze notitie op aan al die leden, kaderleden, bestuurders, vrijwilligers en anderen die uit pure betrokkenheid hun deel van de samenleving overeind houden, mooier maken en leuker. Hun inzet is onbetaalbaar!

Uitdagingen

Verenigingen en vrijwilligers zijn er altijd geweest en vormen van oudsher een stabiel fundament onder de Nederlandse samenleving. Toch zien we dat vooral de klassieke vormen van het verenigingsleven steeds meer onder druk staan. De coronaperiode heeft deze ontwikkeling versneld. Sportverenigingen hadden het zwaar omdat competities stilvielen, maar ook andere verenigingen moesten bijeenkomsten, voorstellingen of andere activiteiten stil leggen. Hierdoor misten de verenigingen belangrijke inkomsten en zagen zij ook meer leden vertrekken.

Met het einde van de lockdown was de verwachting eerst dat verenigingen zich zouden herstellen, maar dat is lang niet altijd het geval. Onderzoek laat zien dat, naast het vele goede dat nog steeds gebeurt, er ook een fors aantal verenigingen in de problemen is geraakt.

Iedereen kent wel een vereniging waar het niet goed mee gaat. In je eigen dorp of wijk, of in de buurgemeente verderop. Als een vereniging ophoudt te bestaan verdwijnt een stuk sociaal weefsel uit de gemeenschap. Dat komt niet snel meer terug. En dat is zorgelijk in een samenleving die steeds verder individualiseert. Het leidt tot isolement en eenzaamheid. Daarom hebben we – misschien wel meer dan ooit – meer verenigingen nodig in plaats van minder.

Via ons initiatief ‘Vereniging Nederland’ hebben we in de afgelopen periode, met hulp van onze lokale CDA afdelingen, de zorgen én ambities bij vrijwilligers en verenigingen opgehaald. Daarnaast is voor deze visie dankbaar gebruik gemaakt van bestaande onderzoeken van het Nationaal Verenigings Onderzoek (NVO), de Nederlandse Organisatie Vrijwilligers (NOV) en anderen. In talloze gesprekken in het hele land hebben we ons een beeld gevormd wat er in Nederland Verenigingsland aan de hand is.

Vereniging Nederland

Vereniging Nederland is opgericht voor verenigingen door verenigingen, samen met het CDA. Vereniging Nederland draagt bij aan het versterken van de positie van verenigingen en vrijwilligers in Nederland. Dit doen we door samen ideeën te verzamelen voor een beter verenigingsklimaat in Nederland. Deze ideeën brengen we daarna naar de lokale en landelijke politiek. Meer informatie is te vinden op www.cda.nl/vereniging-nederland

Uit deze trends en signalen is deze notitie ontstaan. Die trends, meest van structurele aard, zetten wij hier eerst op een rij. Deze trends raken naar onze opvatting steeds meer het samenspel tussen samenleving, overheid en markt. Die gaan we hier opnieuw formuleren, inclusief de oplossingen die hierbij horen.

1. Een grote en toch kwetsbare verenigingswereld

Een vergeten verenigingswereld

De Nederlandse verenigingswereld is zo groot en ‘vanzelfsprekend’ dat we haar te vaak voor lief nemen, als iets dat er is en altijd zal blijven. We vinden het allemaal zo normaal, dat we daardoor niet meer zien hoe bijzonder het is.

Ja, we kennen de voetbalvereniging of de volkstuinvereniging in de buurt. Maar de Nederlandse verenigingswereld is zoveel meer. Er zijn naar schatting 255.000 verenigingen, 150.000 stichtingen en zo’n 15.000 coöperaties in ons land. Door de opkomst van het internet zijn ook talloze nieuwe digitale samenwerkingsvormen ontstaan waar we al te vaak niet eens weet van hebben. Al met al zijn dit enorme getallen en het is allemaal waardevol, maatschappelijk kapitaal, zoals tabel 1 laat zien.

Verenigingen zijn er in alle soorten en maten. Van een clubje met tien leden tot en met de KNVB met meer dan een miljoen leden. Nog weer een andere manier om naar verenigingen te kijken is financieel. Een groot aantal stichtingen heeft een ANBI-status. Dat betekent dat zij bijdragen aan het ‘algemeen nut’. Samen hebben alleen al de stichtingen onder Goede Doelen Nederland in 2021 3,1 miljard euro verzameld.

De 'verenigingswereld' van Nederland	
Coöperaties	3309
Stichtingen	15000
Verenigingen	255000
Totaal	273309

Tabel 1: Verenigingswereld NL (Uitgebreide versie in bijlage 1)

Deze grote getallen geven een indruk bij wat verenigingen betekenen voor de samenleving en bijdragen aan de welvaart en het welzijn van ons land. Daarom is het gek dat we hier nauwelijks nieuwsgierig naar zijn. We lijken het allemaal vanzelfsprekend te vinden. Over de overheid en het bedrijfsleven weten we alles, naar verenigingen wordt echter nauwelijks onderzoek gedaan. Het weinige onderzoek dat er is, laat vooral zien hoeveel er nog te ontdekken valt.

Niet genoeg leden

Over de gehele linie is er nog altijd sprake van een stabiel ledental. Bijna elke Nederlander is lid van een of meer verenigingen, ook al beseft men dat niet altijd, bijvoorbeeld in het geval van de ANWB, of Natuurmonumenten.

In veel opzichten is het groots wat er in Nederland verenigingsland wordt verricht. Maar als we onder de motorkap kijken, dan zien we de nodige verschillen. Bij de grote branche- en beroepsverenigingen loopt het ledental nog op, mede omdat veel zzp'ers en zelfstandigen zich melden. En voor het eerst in lange tijd groeien ook de vakbonden weer.

De structurele trend is echter een gestage afname van het aantal leden van vooral vrijwilligersverenigingen. Deels wordt dit post-corona nog gemaskeerd door de terugkeer van studenten naar de studentenverenigingen, maar daar staat tegenover dat in 2022 9% van de onderwijsverenigingen en 32% van de kunst-, cultuur- en hobbyverenigingen aangeven dat het voortbestaan van hun vereniging onder druk staat.

Ook het Nationaal Vereniging Onderzoek laat zien dat een fors aantal leden somber is over de toekomst en het einde van haar vereniging ziet aankomen. Die somberheid is nieuw. Van de verenigingen die zich in hun voortbestaan bedreigd voelen, ligt het zwaartepunt bij sport- en cultuurverenigingen. Bij die verenigingen is het verwachte herstel na corona uitgebleven.

2. Opgaven en uitdagingen

Mede door dalende ledenaantallen, kampen verenigingen met verschillende opgaven en uitdagingen, die een krachtig herstel van verenigingen belemmeren.

Ongelijke regionale verdeling

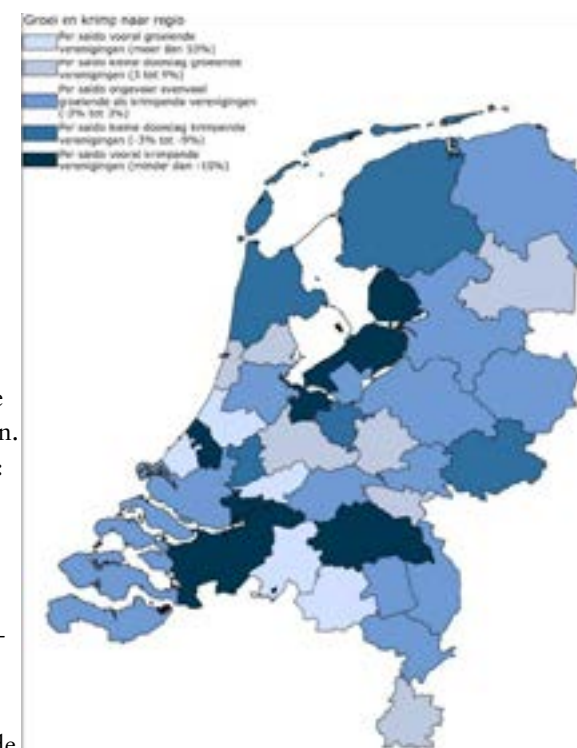
Als we kijken naar de regionale verschillen als het gaat om verenigingstrends zien we een interessante relatie: in regio's met een sterke sociale cohesie is het ledenverlies van verenigingen beperkter dan in regio's met minder sociale samenhang.

Bijgaande kaart uit het Nationaal Verenigings Onderzoek 2022 over de groei van vrijwilligersverenigingen in de regio laat zien dat regio's met een traditioneel sterker verenigingsleven relatief minder ledenverlies tonen of zelfs groei.

Dit sluit ook aan op de *Atlas van afgehaakt Nederland*, waarin de onderzoekers wijzen op het bestaan van een 'burgerschap- of gemeenschapszone', die vanaf Zeeland diagonaal over Nederland loopt richting

het Noordoosten. In deze zone is het aantal 'afgehaakte' inwoners lager dan op grond van inkomen of opleidingsniveau mag worden verwacht.

De verklarende factor is volgens de onderzoekers een sterker gevoel van saamhorigheid en verbondenheid. Dit uit zich niet alleen in het lidmaatschap van een vereniging, maar bijvoorbeeld ook in een groter aandeel vrijwilligerswerk, mantelzorg, bloeddonatie of giften aan goede doelen. Dit is het grotere verhaal: sterkere verenigingen maken de samenleving sterker en andersom.

Bron: Panteia 2022

Grote druk op de kader- en bestuursfuncties

Alle verenigingen hebben te maken met openstaande

vacatures voor bestuurs- en vrijwilligersfuncties. Vooral door het uitblijven van een nieuwe instroom van (oudere) leden verloopt de invulling van dit soort vacatures moeizaam. Dit geldt ook voor de kaderfuncties met afgebakende werkzaamheden als die van coach, dirigent, beheerder, etc.

Onvoldoende kader- en bestuursleden is de meest genoemde reden dat verenigingen zichzelf opheffen. Het is echter niet de enige reden. Nieuwe wetgeving en nieuwe eisen van instanties als de Kamer van Koophandel, banken en de gemeenten maken het bestuurswerk ook veel minder aantrekkelijk. Door het ontbreken van een lokaal verenigingsloket worden bestuurders vaak van het kastje naar de muur gestuurd.

Te veel van onze bestuurders gevraagd

Het moeizaam opvullen van kaderfuncties kent meerdere oorzaken. Soms ligt het ook aan de verenigingen zelf. Door het dalend ledenaantal wordt de vijver

om uit te vissen kleiner. Men blijft dan te veel zoeken in het ‘ons kent ons’-circuit. Een ander bekend fenomeen is dat de meest geschikte kandidaten vaak de minste tijd hebben. Niet onlogisch in de huidige goede arbeidsmarkt.

Het gevolg is dat steeds minder mensen zich voor bestuurlijk werk melden. Een belangrijke reden is dat we steeds meer vragen van bestuurders. Een teken daarvan is de waarschuwing die via Vereniging Nederland is binnengekomen. Sinds de inwerkingtreding van de Wet bestuur en toezicht rechtspersonen (Wbtr) is de aansprakelijkheid van bestuurders in de semipublieke sector aangescherpt. Wie wil er dan nog bestuurder zijn?

Rol voor gemeentebestuurders

Een ander belangrijk signaal dat binnenkwam, gaat over de klacht dat de lagere overheden, zoals gemeenten en provincies, meer oog kunnen hebben voor verenigingen. Onderzoek laat zien dat verenigingen doorgaans tevreden zijn over hun directe contacten met de gemeente, maar minder over bijvoorbeeld de afdeling die een evenementenvergunning afgeeft. Ook is er een grote roep om praktische of logistieke ondersteuning. Deze roep wordt volgens verenigingen onvoldoende beantwoord.

3. Verhouding samenleving, markt en overheid

In historisch perspectief is de verhouding tussen samenleving, markt en overheid geen vaststaand feit. In de westerse geschiedenis zijn verschillende periodes of voorbeelden, die blijk geven van nieuwe vormen van maatschappelijk initiatief en verenigingen. Denk maar aan de gilden in de Middeleeuwen of de opkomst van vakbonden en politieke partijen aan het einde van de negentiende eeuw.

In zijn boek *Over de democratie in Amerika* noemde de Fransman Alexis de Tocqueville juist de manier waarop de Amerikaanse burgers zichzelf via verenigingen organiseerden als de grote kracht van de nieuwe samenleving. In Europa ontwikkelden we in deze geest het Rijnlandse model.

In de historische ontwikkeling van de westerse samenlevingen was dit ook de logische volgorde: eerst de Samenleving, dan de Overheid en dan pas de Markt. Dat is de SOM. Pas heel recent is deze oorspronkelijke volgorde onder invloed van het neoliberale marktdenken omgedraaid naar: eerst de Markt, daarna de Overheid en dan pas de Samenleving: MOS. Op steeds meer terreinen komt de samenleving in de verdrukking door ofwel de bureaucratie van de overheid, danwel de kilte van de markt.

Neem als voorbeeld een gemeente die een maatschappelijk initiatief wil ondersteunen. Dat is al snel lastig, omdat dergelijke steun onder de Wet

Markt en Overheid marktversturend kan werken. In andere gevallen zien we dat succesvolle maatschappelijke initiatieven door marktpartijen worden overgenomen en voor eigen winst vermarkt.

Verskil maken door vertrouwen te geven

Doordat overheidsregels verenigingen gelijkschakelen met bedrijven, moeten verenigingen voldoen aan steeds strengere regels. Dit is onnodig en onrechtvaardig, omdat bedrijven en verenigingen hele andere belangen en doelstellingen hebben.

De vrijwillige inzet voor het algemeen belang is een compleet andere rol en verantwoordelijkheid dan een (goed)betaalde functie voor een commercieel bedrijf. Daarom rechtvaardigt de inzet voor het algemeen belang ook een groter vertrouwen vanuit de overheid, zonder naïef te zijn voor risico's die wel degelijk bestaan.

Daarin kan de overheid veel dienstbaarder zijn naar verenigingen en vrijwilligers, zowel als het gaat om de benodigde deskundigheid als om de gevraagde tijdsinzet. In dat licht was het stuitend om te merken hoe snel na invoering van de Wbtr en de nieuwe trustwetgeving de Kamers van Koophandel en de banken hun dienstverlening tussen zakelijke en vrijwilligersactiviteiten gelijk hebben getrokken en de hoge barrières hebben opgericht, die niet of nauwelijks bijdragen aan het doel van de wetgeving.

De inzet voor het algemeen belang ook een groter vertrouwen vanuit de overheid, zonder naïef te zijn voor risico's die wel degelijk bestaan

Alsof banken de verenigingen niet meer als klant willen hebben of niet meer vertrouwen. Daarbij wordt onder meer vergeten dat 70% van de inkomsten van verenigingen uit relatief kleine contributies bestaat die nauwelijks fraudegevoelig zijn.

De juiste maatschappelijke prioriteiten

Veel van de regelgeving die verenigingen dwars zit komt voort uit een op zich terechte zorg voor risico's als witwas- en andere praktijken. Maar de maatregelen die daarvoor zijn bedacht zijn zo algemeen en generiek dat ze bij volledige toepassing juist de kleinsten het hardste raken.

Juiste prioriteiten, goede risicoanalyses en vormen van dienstverlening die echt helpen, zijn meer dan ooit nodig. In verenigingen wordt gebouwd aan een weerbare *civil society*. Dit vraagt om een wetgever die meer denkt vanuit het maatschappelijk perspectief en een overheid, die zich dienstbaarder opstelt en niet alleen als controleur opereert.

Het tegenovergestelde effect

De leden van een kleine vereniging (12 leden) uit Flevoland betalen een kleine contributie voor onder meer de huur van het zaaltje. De vereniging is jaren geleden ingeschreven bij de KvK, omdat zij anders geen bankrekening kon krijgen. Behalve met de hoge kosten (150 euro) daarvan, krijgt de vereniging te maken met administratieve lasten als inschrijving in het UBO-register. Deze vereniging vraagt zich inmiddels hardop af of de penningmeester niet beter privé een tweede rekening kan openen voor de club of om zelfs weer met een fysieke kas te gaan werken. Dat was toch juist wat de wetgever wilde voorkomen met het antiwitwasbeleid?

Bron: signaal uit meldpunt Vereniging Nederland

Onze visie op verenigingen

Nederland als vereniging

De kern van de filosofie van de christendemocratie is dat wij alleen voluit mens kunnen zijn in betekenisvolle relaties met anderen. Coöperatie is een levenswijze, in de geest van 'minder ik, meer wij'.

Het toekomstperspectief *Zij aan zij* van ons Wetenschappelijk Instituut zegt het zo: "In de christendemocratie is de wereld geen vechtkooi waar het recht van de sterkste geldt, maar is de wereld gegeven om samen te leven en samen te werken. Dat betekent in de praktijk van alledag: samenwerken, zorgzaamheid, verantwoordelijkheid voor elkaar." Met andere woorden: Nederland is geen 'BV' die zoveel mogelijk winst moet maken, maar een grote vereniging waar we met elkaar verantwoordelijk zijn voor onszelf en elkaar.

Hoe speelt het verenigingsleven daarin een rol? Dat begint met de erkenning dat een vereniging als vrijwilligersorganisatie met een maatschappelijk doel fundamenteel verschilt van de staat en de markt. De staat draait om regels en de verdeling van macht. De markt draait om de productie en verdeling van rijkdom. Macht en rijkdom gaan altijd om winst en verlies als uitkomst van competitie en concurrentie. Het zijn arena's van gereguleerd conflict.

Gemeenschappen, coöperaties en verenigingen zijn juist plekken waar andere waarden vooropstaan zoals saamhorigheid, solidariteit en vertrouwen. Samen vormen ze de coöperatieve samenleving. Verenigingen en coöperaties zijn zeker geen arena's voor conflict, maar gedeelde ruimtes voor samenwerking.

Het christendemocratische uitgangspunt van gespreide verantwoordelijkheid betekent juist dat politiek voor ons begint bij de erkenning van het maatschappelijk initiatief. 'Mensen, buurten, sportclubs, scholen, kerken, moskeeën, zorginstellingen, bedrijven: ze leveren allemaal een unieke bijdrage aan de samenleving. De overheid geeft al die verschillende mensen en organisaties het vertrouwen dat ze doen wat ze kunnen, de burger gunt de overheid de ruimte om te doen wat zij moet doen', schreef de commissie-Geel in het rapport *Nieuwe woorden, nieuwe beelden*. De filosoof Jean-Paul Sartre zei: 'De hel, dat zijn de anderen', maar hij had ongelijk. Zoals

de Belgische psychiater Dirk De Wachter het zegt: ‘De hel, dat is het ontbreken van de anderen’.

Daarom is het zo ontzettend nodig onze maatschappelijke verbanden te steunen. Het zijn geen duizend-dingen-doekjes voor alles wat markt en overheid niet meer aantrekkelijk vinden om te doen – die neoliberale mythe is nu wel doorgeprikt. Deze verbanden zijn een doel op zichzelf, onmisbaar voor een vitale en weerbare samenleving.

Het is in deze herijking van ons denken hoe we als samenleving en politiek van OMS – Overheid-Markt-Samenleving – de omslag terug kunnen maken naar SOM – Samenleving-Overheid-Markt. Daarbij kunnen we aansluiten bij de drie maatschappelijke vernieuwingen die wij in *Zij aan zij* al hebben geformuleerd.

1. Van ratrace naar relaties

Onze samenleving is steeds meer een prestatimaatschappij geworden. Dat zie je al in het leven van scholieren en studenten. We toetsen ons suf, zetten alles op alles om een zo hoog mogelijke opleiding te volgen. De studiebeurs werd een prestatiebeurs en steeds meer opleidingen stellen toelatingseisen aan nieuwe studenten. Terwijl je school en studie over zoveel meer moet gaan dan alleen het papertje dat je behaalt. In goed Duits gaat het om *Bildung*, om de bagage die je je leven lang nodig hebt, om dat wat je met de medestudenten opbouwt. Daar hoort meer openheid bij, maar ook samen de relatie aangaan, inclusief het opbouwen, falen en weer opkrabbelen.

Als we verenigingen langs dezelfde lat leggen als bedrijven, miskennen we de bijzondere waarde die verenigingen toevoegen aan onze samenleving. Dat ligt niet aan de vereniging, maar aan hoe wij haar behandelen.

Betrokkenheid van onderop vormgeven

Een vitale samenleving bouwen we van onderop. Meedoen, netwerken vormen, het gesprek voeren en dingen aanpakken: daar gaat het om. Daar horen ook de verenigingen en lokale burgerinitiatieven bij. Het is aan ons om dit soort coöperaties en verenigingen te helpen en ondersteunen om deze initiatieven duurzaam te maken. Betrokkenheid en verbondenheid zijn wezenlijke kenmerken van een vitale samenleving en een weerbare democratie. De deelname van jongeren, werkers, migranten en anderen hoort daarbij. Succesvolle verenigingen laten zien dat oudere leden de nieuwe leden actief meenemen, en dan geldt vaak ‘*In it for the me & stay for the we*’.

Op een andere manier geldt dit ook voor vakbonden en ondernemersverenigingen. Bedrijven en medewerkers organiseren zich vanuit gedeelde belangen, maar zijn veel meer dan platte belangenbehartigers. Zij bewaren en bewaken ook de gedeelde kennis en vertolken het geluid van de groep in het maatschappelijk debat.

Een nieuw middenveld

Wij zien een nieuwe toekomst voor het verenigingswezen. Die toekomst is pluriform. Dit nieuwe maatschappelijke middenveld kent drie typen:

- Verenigingen en organisaties waar we elkaar op basis van een bestaande betrokkenheid opzoeken, bijvoorbeeld om te sporten of een vak te beoefenen.
- Verenigingen of organisaties waar we elkaar opzoeken om anderen te helpen, bijvoorbeeld om een goed doel te steunen.
- Verenigingen of organisaties waar we ons in het democratisch debat activistisch verenigen om een specifiek doel te realiseren, zoals in een milieuorganisatie of een wijkcomité ter behoud van een park. Hierbij kan en mag het botsen, want zo houden we onze democratie levend.

Deze organisaties opereren in, voor en door de samenleving. Zij hebben een eigen, onafhankelijke rol en betekenis, los van de overheid en de markt. Dat vraagt om een dienstbare overheid die verenigingen de ruimte laat en waar nodig ondersteunt en het vraagt om een markt die het maatschappelijk primaat van verenigingen onderkent. Bedrijven kunnen zich heel goed als partner of sponsor aan een initiatief verbinden, maar kunnen niet – vanuit een winst oogmerk – de plaats van de vereniging innemen of overnemen. Dan verliest de vereniging haar intrinsieke maatschappelijke (meer) waarde en wordt zij een ‘gewone’ marktpartij.

De digitale dimensie

Maatschappelijk initiatief vormt zich steeds vaker ook via digitale initiatieven en netwerken. Ze hebben een eigen plaats in een diverse samenleving en zijn onmisbaar om mensen – en niet alleen de jongeren – te bereiken. Het digitale alternatief levert niet alleen maar winst op, er zijn ook dilemma’s.

Informeel, digitale netwerken en platforms hebben als voordeel dat zij sneller, innovatiever en flexibeler opereren dan starre instituten. Maar tegelijk zijn ze ook vluchtiger en vergankelijker. Bovendien opereren ze in een omgeving die vatbaar is voor polarisatie, manipulatie en desinformatie. Hier ligt dan ook

een grote opgave om de weerbaarheid en betrouwbaarheid van deze digitale netwerken te versterken.

2. Van regelzucht naar burgerruimte

De grootste opgave om de samenleving weer voorop te zetten is het wegnemen van onnodige regels, voorschriften en protocollen. Burgers moeten weer volop de ruimte voelen en ervaren om maatschappelijk initiatief te ontplooiën.

Wettelijke barrières wegnemen

Verenigingen, stichtingen en netwerken laten ons weten dat veel nieuwe wetgeving belemmerend werkt en er mede toe leidt dat bestuursleden afhaken. Daardoor kan zelfs het voortbestaan van verenigingen ter discussie komen te staan.

De meeste last wordt ervaren van wetgeving op het terrein van identiteit (UBO, Wwft) en privacy (AVG). Andere knellende regels gaan over trustwetgeving en cyberveiligheid.

In de uitvoering van wettelijke regels schieten overheidsdiensten en (financiële) instellingen vaak door in strikte naleving ('compliance'). Er is nauwelijks ruimte om daarvan af te wijken of een redelijk gesprek te voeren. Daarom willen wij de specifieke regeldruk voor verenigingen en maatschappelijke initiatieven in beeld brengen en beperken.

We hebben hiervoor al gewezen op de principiële oorzaak van dit probleem. De wetgeving zoals die nu op alle rechtspersonen van toepassing is, maakt sinds de invoering van de Wet bestuur en toezicht rechtspersonen (Wbtr), geen onderscheid meer tussen een NV, BV of vereniging of stichting. Deze gelijkschakeling valt negatief uit voor alles wat onderdeel is van de 'coöperatieve samenleving'.

Dit vraagt om een herijking van de juridische inbedding van het maatschappelijk initiatief.

De Wbtr is het gevolg van de manier waarop we alles hebben teruggebracht tot een keuze tussen overheid en markt. Hetzelfde geldt ook bij bijvoorbeeld de trustwetgeving. Daarom moeten we terug naar de tekentafel en komen tot wetgeving die beter past bij de doelen en de realiteit van het maatschappelijk middenveld.

De risico-regelreflex doorbreken

Daarnaast moeten we het maatschappelijk middenveld (nog meer) vrijwaren van het virus van de risico-regelreflex, waarbij op elk incident een nieuw pakket regels volgt. Verenigingen worden hier horendol van.

Een gemiddelde voetbalvereniging heeft een huisjurist nodig om alle regels op het gebied van antiwitwaswetgeving, financiële verantwoording, voedsel- en warenregels of accommodatie-eisen naar de praktijk van het clubhuis te vertalen.

Het CDA gaat uit van vertrouwen. Die is niet onbegrensd, niet naïef, maar wel onmisbaar om de risico-regelreflex te doorbreken. Regels moeten effectief en proportioneel zijn. Niet frustreren, maar stimuleren moet het speerpunt zijn.

3. Van winst naar waarden

Een samenleving die alleen maar denkt in termen van overheid en markt, verliest het zicht op wat maatschappelijk echt van waarde is: dat wat mensen zelf doen en voor elkaar betekenen. Als je keuze beperkt is tot 'wat moet van de overheid' of 'wat de markt kan bieden' heb je feitelijk geen keuze meer.

Door het dominante rendementsdenken zijn we mensen ook te veel gaan zien als homo economicus en een calculerende burger, die bij alles gedreven wordt door het motto 'What's in it for me'. Dan wordt elk contact een transactie, waarmee je winst of verlies maakt. Wij zien de mens als een relationeel wezen, die niet alleen maar gedreven wordt door eigenbelang. Dit mensbeeld geeft een andere kijk op de wereld.

Geef inwoners de ruimte – en zie wat er gebeurt

Kees Neervoort (73) stond in september bij de kassa toen tot hem doordrong dat het écht niet goed ging met de enige supermarkt van Nigtevecht. „Nou Kees,” zei de caissière tegen hem: „De winkel gaat sluiten.” Dat nooit, dachten Neervoort en andere dorpelingen als Bart Selders en Patty Weber. Dat leidde tot de oprichting van een Dorpscoöperatie waar mensen voor 25 euro lid van kunnen worden om zo de winkel te steunen. “We hebben nu 200 leden en dat worden er steeds meer.” Het resultaat: een frisse nieuwe Dorpswinkel met een koffiehoeke en een box met bibliotheekboeken die voor aanloop zorgen. De gemeente draagt bij door twee werkervaringsplaatsen te financieren.

Bron: Algemeen Dagblad, 2023

Verenigen beter zien

Bijna 7 miljoen mensen in Nederland doen vrijwilligerswerk, al dan niet in georganiseerd verband. Dat staat volgens een berekening van *Het Financieele Dagblad* omgerekend voor circa 600.000 voltijdsbanen en een economische waarde van ongeveer 23 miljard euro per jaar. Daar mag je ook nog de

maatschappelijke kosten bij optellen die we als samenleving extra besparen door al dit werk dat we voor elkaar doen.

Het is dan ook geen grootspraak als we zeggen: Nederland is geen BV maar een Vereniging. We moeten die verenigingen beter in beeld brengen om te zien wat ze doen, maar ook wat ze nodig hebben. In 2013 is deze wereld voor het laatst in beeld gebracht door het CBS, daarna sloegen de bezuinigingen toe. In 2020 is het eerste nationaal verenigingsonderzoek verschenen en krijgen we de contouren weer scherper, aangevuld door goed onderzoek op sectorniveau.

Het christendemocratische uitgangspunt van gespreide verantwoordelijkheid betekent juist dat politiek voor ons begint bij de erkenning van het maatschappelijk initiatief

Versterk geefgedrag

Elk maatschappelijk initiatief is ook een vorm van geefgedrag. Het geven van tijd, van geld of andere middelen. In Nederland is dat geefgedrag van oudsher sterk, maar we nemen het voor te vanzelfsprekend aan. Als we kijken naar de filantropie is de organisatiegraad laag en zijn wensen en verwachtingen tussen sector en overheid vaak onduidelijk. Ook private donaties leveren een belangrijke bijdrage aan de samenleving en zijn niet vanzelfsprekend. Als bijvoorbeeld een kerkgemeenschap verdwijnt, verdwijnt er meer dan alleen het kerkgebouw. Zo'n gemeenschap is er niet alleen voor de gelovigen, maar is voor de gehele lokale gemeenschap een bron van steun, solidariteit en samenhang. Hier werkt het inperken van de aftrekbaarheid van giften al snel averechts.

Handelingsperspectieven voor de politiek

De maatschappelijke meerwaarde en betekenis erkennen, vernieuwingen mogelijk maken en onnodige lasten drastisch verminderen: dat is het doel van deze notitie. Gevoed door onderzoek en de inbreng van leden in het kader van het initiatief 'Vereniging Nederland'.

Deze eerste stap bevat een agenda met concrete oplossingen voor een aantal knelpunten waar we alvast mee aan de slag gaan. De tweede stap is een offensief tot aan de zomer waarbij we deze lijst verder gaan uitbouwen en onze ambities met Vereniging Nederland verder aanscherpen. Zo veelvormig als onze *civil society* is, zo veelvormig gaan we te werk.

In het voorgaande hebben we het brede veld beschreven en de belangrijkste opgaven waar we voor staan. Deze opgaven hebben we ook in de vorm van een agenda concreet vertaald. Deze agenda raakt in feite alle terreinen van beleid en regelgeving. Per beleidsterrein of Kamercommissie kijken we wat kan gebeuren en prioriteit heeft.

De gedachte achter deze notitie is dat wij als fractie dit niet vanuit Den Haag kunnen of moeten 'maken'; het is juist aan de samenleving zelf om dat te doen. Daarom doen wij in deze fractievisie een voorzet met een eerste lijst concrete initiatieven. De komende maanden gaan we het land in om bij u nog meer voorstellen op te halen.

De voorstellen voldoen aan drie eisen: ze zijn concreet, ze vormen samen een betekenisvolle golf van initiatieven en zijn uitvoerbaar. Ze zijn ontleend aan wat de leden hebben aangedragen, wat we in partij en fractie hebben gehoord en wat extern onderzoek ons heeft verteld. Maar eigenlijk wisten we het al: het is tijd om het maatschappelijk initiatief weer te laten spreken!

Onderdeel van deze agenda is ook om kritisch te kijken naar hoe het Burgerlijk Wetboek na invoering van de Wet bestuur en toezicht rechtspersonen (Wbtr) functioneert. Een belangrijke rode draad in deze notitie is dat we het fundamentele onderscheid tussen rechtspersonen die een commercieel doel nastreven en maatschappelijke initiatieven waarbij dat doel geen rol speelt weer terug willen brengen.

Een 'Wet op het maatschappelijk initiatief' kan voor die nieuwe basis zorgen. Om ruimte te geven aan de vele vormen waarin anno nu door mensen maatschappelijk initiatief wordt genomen in de coöperatieve samenleving. En niet te frustreren.

De gedachte achter deze notitie is dat wij als fractie dit niet vanuit Den Haag kunnen of moeten 'maken'; het is juist aan de samenleving zelf om dat te doen.

Agenda

Actie	Probleem	Onze oplossing
Een warm welkom voor nieuwe inwoners	Verhuis je van gemeente A naar B of ben je een nieuwe Nederlander, dan moet je vaak je sociaal leven opnieuw opbouwen. Maar hoe?	Wij willen dat iedereen een warm welkom krijgt en hoe kan dat beter dan via een vereniging? Daarom zorgen we ervoor dat een gemeente iedere nieuwe inwoner een lidmaatschap van 1 jaar aanbiedt bij een vereniging naar keuze in de nieuwe gemeente.
Verenigingen krijgen binnen 2 weken een bankrekening	Nieuwe verenigingen kunnen nu niet snel opstarten. En bestaande verenigingen kunnen hun activiteiten niet snel uitbreiden. Het openen van een bankrekening is een van de grootste barrières hiervoor.	We willen dat banken beter risicogericht gaan werken. De grootste risico's zitten niet bij verenigingen en stichtingen: zij draaien op vaste contributies en giften met lage bedragen. Vertrouwen moet het uitgangspunt blijven en dan is 2 weken voor het openen van een rekening ruim voldoende.
Verenigingen en btw	Verenigingen worden zeker voor wat betreft de omzetbelasting te snel gezien als een onderneming. Terwijl ze wezenlijk van elkaar verschillen.	Daarom willen wij: <ol style="list-style-type: none"> 1. Onderzoek of contributie aan een vereniging niet btw-plichtig is. 2. Btw-administratie eenvoudiger maken voor verenigingen.

Verenigingen verdienen een beter beleid van banken	Banken lijken verenigingen en stichtingen liever kwijt dan rijk te zijn, terwijl sommige banken er zelfs hun bestaan aan te danken hebben. Het regent klachten over de afstandelijkheid, onbereikbaarheid en lange wachttijden. Daar verliest iedereen bij, ook de banken zelf.	Elke bank krijgt vaste contactpunten voor verenigingen en stichtingen: mensen die hen helpen met hun problemen. Niet alleen om snel en duidelijk met de verenigingen te communiceren, maar ook met de hele samenleving. Banken laten weten wat verenigingen en stichtingen kunnen verwachten en wat de bijdrage van de bank is aan het verenigingsleven
Een contactpersoon bij de grote uitvoeringsinstanties	Veel vrijwilligers hebben specifieke vragen bij uitvoeringsinstanties en worden in de praktijk vaak van het kastje naar de muur gestuurd.	Bij grotere uitvoeringsinstanties en decentrale overheden is altijd minstens één vast contactpersoon beschikbaar voor verenigingen en vrijwilligers. Er vindt actieve communicatie plaats over wie deze persoon is en wanneer en hoe deze te bereiken is.
Vereenvoudiging UBO-procedure	Verenigingen hebben met het oog op draagvlak vaak een breed bestuur. Dit betekent dat de bestuurders voor de vaststelling van de 'Ultimate Beneficial Owner' (UBO) door een belastende digitale molen moeten, en dat elke keer als een bestuurswijziging plaatsvindt. Bestuurders haken om minder af.	Beperk het vaststellen van UBO's bij verenigingen tot maximaal 3 (dagelijks) bestuursleden, waaronder de penningmeester. Verenigingen mogen nooit uitgesloten worden van een betaalrekening enkel vanwege het ontbreken van een UBO-inschrijving.

Herijking van de vrijwilligersvergoeding	De hoogte van de vrijwilligersvergoeding is al te lang onderwerp van discussie. Ook hier is meer ruimte nodig voor verenigingen en vrijwilligers.	<ol style="list-style-type: none"> 1. We verhogen de maximale vrijwilligersvergoeding met 500 euro per jaar 2. De vrijwilligersvergoeding en de onkostenvergoeding zijn niet hetzelfde. Voor de belasting mogen deze niet bij elkaar worden opgeteld. 3. Bij een overschrijding van de maximale vrijwilligersvergoeding mag de korting op de WW-uitkering (en andere uitkeringen) niet hoger zijn dan de overschrijding.
Vrijwilligersverlof in alle cao's	Voortdurend beschikbaar moeten zijn voor werk en dan ook nog vele uren vrij houden voor vrijwilligerswerk is een uitdaging. Beide zijn belangrijk.	Wij willen naast het zorgverlof een vrijwilligersverlof, waar sociale partners in Cao's afspraken over maken. De rijksoverheid geeft het goede voorbeeld door in de Cao Rijk een regeling voor vrijwilligersverlof op te nemen.
Subsidies voor digitalisering bedrijfsleven ook beschikbaar stellen voor verenigingen	Verenigingen moeten en willen mee met de digitalisering, ook om breder mensen met elkaar te verbinden. Nu zijn subsidies wel beschikbaar voor het bedrijfsleven maar niet voor verenigingen.	We willen dat onderzocht wordt welke subsidies via RVO ook opengesteld kunnen worden voor verenigingen. Denk bijvoorbeeld aan subsidies als 'Mijn Digitale Zaak' waarmee kleine ondernemers worden geholpen te digitaliseren.

Vrijwilligers professioneel ondersteund	Er komen steeds meer administratieve taken bij besturen van verenigingen te liggen. De verantwoordelijkheden die ze dragen komen vaak voort uit nieuwe regelgeving als de AVG en het UBO-register. Dat is niet waarvoor mensen een bestuur in gaan en dat zorgt ervoor dat mensen afhaken.	We ondersteunen initiatieven van gemeenten en samenwerkingsverbanden van verenigingen om professionals die ingezet kunnen worden om verenigingen te ontlasten op administratieve en financiële taken en de ondersteuning bij vergunningstrajecten. Gemeenten krijgen hier middelen voor.
Invoering maatschappelijke dienstplicht	De maatschappelijke dienstplicht gaat ervan uit dat de dienstplicht ook ingevuld kan worden in andere sectoren dan Defensie. Onderwijs en zorg zijn logische sectoren. Niet duidelijk is of verenigingen hier ook een rol in kunnen spelen. Wij willen een einde aan die onzekerheid maken.	Natuurlijk zijn ook activiteiten via verenigingen een logische invulling van de maatschappelijke dienstplicht. Verenigingen kunnen in de genoemde sectoren zorg en onderwijs helpen bij de verdeling van de inzet. Zij weten waar de hulp het hardste nodig is.
Herijk de verzekering voor verenigingen, stichting en andere maatschappelijke initiatieven	Voor veel vrijwilligers is de verschuiving van 'verantwoordelijk zijn' naar 'aansprakelijk zijn' een drempel. Het kan reden zijn om geen bestuurder meer te zijn, maar dat mag niet de reden zijn. En sommige risico's zijn voor verenigingen gewoon niet of heel lastig te verzekeren.	Er zijn gemeenten die een verzekering hebben voor hun verenigingen, maar niet alle gemeenten hebben deze of ze zijn slechts beperkt dekkend. Verenigingen zelf, ook buiten de context van lokale overheden, weten niet altijd waar ze een goede verzekering kunnen krijgen. Daarom stimuleren we banken en verzekeraars om een aanbod ontwikkelen in deze te stille markt

Aanmoedigingsplan voor gemeenten	We zijn blij met gemeenten die actief hun verenigingen steunen. Maar dat gebeurt lang niet altijd en dat horen we veel te vaak.	Het CDA maakt samen met haar afdelingen een plan dat (op maat gemaakt) ingezet kan worden bij gemeenten, met daarin onder andere: <ol style="list-style-type: none"> 1. Inzicht voor gemeenten in de rijkdom van het verenigingsleven en vrijwilligersinitiatieven en de best practices bij gemeenten. 2. Eén contactpunt voor verenigingen en vrijwilligers 3. Houd subsidiebudgetten opnieuw tegen het licht om kansen voor sport en cultuur via verenigingen te benutten 4. Houd vergunningsprocedures, zeker voor evenementen - opnieuw tegen het licht 5. Houd het accommodatiebeleid en beleid voor maatschappelijk vastgoed tegen het licht, bekijk deze op houdbaarheid en bezie dan ook de mogelijkheden voor kwijtschelding van de OZB voor verenigingen.
Fiscaal vriendelijk geven, ook lokaal	Nu kan alleen fiscaal vriendelijk geschonken worden als er sprake is van een ANBI-status. Het is ingewikkeld om deze te verkrijgen.	We willen dat ook fiscaal vriendelijk geschonken kan worden aan lokale gemeenschappen, hoe zij zich ook organiseren. De drempels om dit te kunnen doen moeten fors omlaag. Het CDA heeft een motie ingediend (die ook aangenomen is) om te onderzoeken hoe dit mogelijk gemaakt kan worden.

<p>Het uitdaagrecht extra uitdagend maken</p>	<p>Er komt een wet naar de Kamer die het zogenaamde 'Uitdaagrecht' gaat regelen. Deze moet extra aantrekkelijk zijn voor verenigingen om aan deel te nemen.</p>	<p>Aan het 'Uitdaagrecht' moet toegevoegd worden dat vergoedingen (door de gemeente) voor geleverde diensten (aan de vereniging) in het algemeen belang tot een nader te bepalen bedrag onbelast zijn.</p>
<p>Zorgen dat we meer weten van onze verenigingswereld en de kennis beter benutten.</p>	<p>We voelen allemaal het belang van verenigingen, stichtingen, coöperaties, burgercollectieven en andere vormen. Maar eigenlijk weten we er nog veel te weinig van. Wat is hun kracht en hoe kunnen we ze nog beter behouden en versterken ten behoeve van Vereniging Nederland?</p>	<p>We willen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Onderzoekinstellingen stimuleren tot onderzoek naar impact en belang van civil society, met belangrijke rol voor verenigingen en vrijwilligers. 2. Een berekening van het Bruto Nationaal Vrijwilligers Product. 3. Trendrapportages over de ontwikkelingen in verenigingsland, ook in vergelijking met andere landen, zeker in Europa.
<p>Naar een beter onderscheid tussen commerciële en maatschappelijke doelen: een 'Wet op het maatschappelijk initiatief'</p>	<p>De Wet Bestuur en toezicht rechtspersonen (Wbtr) heeft er voor gezorgd dat in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek geen onderscheid meer wordt gemaakt tussen de NV en de BV enerzijds en de vereniging en stichtingsvorm anderzijds. Tot op zeker hoogte is dat nodig, maar principieel en praktisch zijn de uitgangspunten van deze rechtspersonen verschillend en dat levert merkbaar spanningen op.</p>	<p>Een vroege evaluatie van de Wbtr is noodzakelijk, uiterlijk per 2026, 5 jaar na de inwerkingtreding. Tegelijk willen we werken aan een betere wettelijke basis voor de voor de vele vormen van maatschappelijk initiatief, inclusief de digitale vormen. Een 'Wet op het maatschappelijk initiatief' kan voor een nieuwe basis zorgen voor de vele vormen waarin anno nu maatschappelijk initiatief wordt genomen om de 'coöperatieve samenleving' tot stand te brengen.</p>

Bronnen

- CDA, *Nu doorpakken! CDA Verkiezingsprogramma 2021-2025*, 2021.
- Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, *De coöperatieve samenleving. Christen Democratische Verkenningen*, winternummer 2021.
- Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, 'CDA moet staan voor de goede initiatieven in de samenleving', *Christen Democratische Verkenningen*, lentenummer 2022; interview met Pieter Heerma door Jan Prij.
- Centraal Bureau voor de Statistiek, *Vrijwilligerswerk*, 15 september 2021.
- Centrum voor Filantropische Studies, *Geven in Nederland*, editie 2022.
- Frits Conijn en Rob de Lange, *Verborgen menselijk kapitaal: ons bruto vrijwilligersproduct loopt in de miljarden*. *Financieel Dagblad*, 8 december 2022.
- Daan Hoogendijk, 'Cijfers, aantallen en onderverdeling verenigingen', 2021; niet gepubliceerd.
- Geerten Boogaard & Armin Cuyvers, 'Red de brandweervrijwilliger van het EU-recht', in: *Trouw*, 18 maart 2021
- Jannetje Koelewijn, 'De hel, dat is het ontbreken van anderen', in: *NRC Handelsblad*, 24 december 2022; interview met Dirk De Wachter.
- Ministerie van Financiën, Brief beantwoording Kamervragen van het lid Inge van Dijk over de uitzending 'Verenigingen bezwijken onder strenge regels' van 11 april 2022; idem vragen aan minister van Financiën, november 2022.
- Melanie de Rooter en Peter Noordhoek. *Nationaal verenigingsonderzoek*, edities 2020, 2021 en 2022; uitgave Panteia, Zoetermeer, voor De Nederlandse Associatie (DNA) en Instituut voor Vereniging Branche en Beroep, www.nationaalverenigingsonderzoek.nl/resuitaten/
- Peter Noordhoek, *Trusting Associations*, 2019; dissertatie Universiteit Tilburg.
- NOV e.a., 'Petitie stop onnodige regeldruk voor vrijwilligers in besturen', 15 februari 2023; petitie van NOV en andere organisaties, <https://www.vrijwilligerswerk.nl/petitieregeldruk/default.aspx>
- Jonathan Sacks, *Een gebroken wereld heel maken*, 2016.
- Theo Schuyt, *Filantropie. Hoe maatschappelijke betrokkenheid ons helpt te overleven*, 2021.
- SCP, *Meedoen aan de samenleving. Naast kunnen en moeten ook een kwestie van willen en mogen*, 2022; SCP-publicaties.
- Pieter Heerma, 'Verandering van tijdperk', 2021; Inbreng Pieter Heerma tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen in de Tweede Kamer, [https://](https://www.cda.nl/actueel/nieuws/inbreng-pieter-heerma-tijdens-de-algemene-politieke-beschouwingen)

www.cda.nl/actueel/nieuws/inbreng-pieter-heerma-tijdens-de-algemene-politieke-beschouwingen

- Josse de Voogd en René Cuperus, *Atlas van Afgehaakt Nederland*, 2021; <https://kennisopenbaarbestuur.nl/media/258329/atlas-van-afgehaakt-nederland.pdf>
- Dirk de Wachter, *De kunst van het ongelukkig zijn*, 2019.
- WRR, *Filantropie op de grens van overheid en markt*, 2018; Verkenning.

Werkgroep

Peter Noordhoek, *directeur onderzoek Instituut voor Vereniging Branche en Beroep (IVBB), fellow Wetenschappelijk Instituut voor het CDA (rapporteur)*

Aart Jan de Geus, *voorzitter WI voor het CDA*

Jan van Berkel, *voorzitter Goede Doelen Nederland*

Lucas Meijs, *hoogleraar Erasmus Universiteit Rotterdam*

Mirjam Sterk, *gedeputeerde Provincie Utrecht*

Pauline Calmez, *directeur Netwerk Nieuw Rotterdam*

Renate Westerlaken-Loos, *directeur Ronald McDonald Kinderfonds*

Theo Schuyt, *hoogleraar filantropie, Vrije Universiteit School of Governance*

Pieter Jan Dijkman, *directeur WI voor het CDA*

Inge van Dijk, *lid Tweede Kamer voor het CDA (adviseur)*

Gerard Adelaar, *fellow WI voor het CDA*

Jacco Heij, *medewerker Inge van Dijk*

Hielke Onnink, *medewerker partijbureau CDA*

Deze fractienotitie is mede voortgekomen uit gesprekken en bijeenkomsten met Vereniging.NL, het Maatschappelijk Initiatief voor een Coöperatieve Samenleving, de CDA Bestuurdersvereniging en de grote inbreng van CDA-leden en verenigingsvertegenwoordigers, zoals passend bij onze partij. Waarvoor veel dank!

Bijlage 1: Tabel

De 'verenigingswereld' van Nederland

Voorlopige tellingen van aantallen cooperaties, stichtingen en verenigingen

	Aantal	Totalen
Coöperaties:		
agribusiness & food	243	
cultuur, sport & recreatie	145	
economie en energie	1843	
gezondheidszorg	479	
huisvesting, onderhoud en gebied	324	
toerisme	11	
transport & logistiek	58	
overige erkende sectoren	206	
totaal (ex ca 12.000 overige cooperaties)		3309
Stichtingen		
goede doelen	15000	
overig (beheer e.d., geen maatsch initiatief)	(144580)	
		15000
Verenigingen		
Jeugd- en jongerenverenigingen		2500
Hobby- en themaverenigingen		3000
Kunst & cultuurverenigingen, waarvan:		10.000
muziekverenigingen	2480	
kookverenigingen	500	
overig kunst- en cultuur	7020	
Onderwijsverenigingen, waarvan:		13900
koepels e.d.	1200	
universiteitsverenigingen	100	
studentenverenigingen	600	
alumniverenigingen	12000	
Lokale personenverenigingen (incl brandweer, tuinieren, veteranen, e.d.)		
		12600
Medische verenigingen, waarvan:		726
patiëntenverenigingen	283	
specialistenverenigingen	32	
therapeutische verenigingen	11	
thuis- en kraamzorgverenigingen	200	
ziekenhuisverenigingen	100	
overige (para)medische verenigingen	100	

Ondernemersverenigingen, waarvan:	8064
bedrijventerreinen verenigingen	3800
beroepsorganisaties	800
branche- en ondernemersorganisaties	830
koepels, federaties, fondsen, raden en instituten	800
grote personenledenorganisaties (ANWB, Consumentenbond, Natuurmonumenten e.d.)	50
serviceclubs	1700
vakbonden en vakcentrales	84
Sportverenigingen, waarvan:	26000
sportbonden	75
ZZPers verenigingen	300
Seniorenverenigingen (voor 300.000 leden)	100
Uitvaartverenigingen	288
Verenigingen van Eigenaren	125000
totaal verenigingen	255000
totaal coöperaties	3309
totaal stichtingen	15000
Totaal (digitale) netwerken zonder rechtspersoon	ex 273309

WI
*Wetenschappelijk
Instituut*